

C A P. VII.

*De causis physicis, voluptatis, & doloris,
tum de affectibus.*

Persequamur jam cetera, quæ mentis & corporis unionem consequuntur, ac naturam humanam explicemus uberius. Sed erunt fortassis, qui mirabuntur, me geometrica methodo ea comprehensum ire, quæ nulla ratione constant, sed ex quadam potius naturæ perturbatione existunt. Esse cum ratione insanire, ut ille dicebat, affectus, qui omnes ex neglecto rationis imperio emergunt, ad rationem exigere. Addent affectus vitia esse & morbos naturæ humanæ, omnesque ex veteri illo Adami peccato defluxisse, curandumque magis esse, ut in ordinem tumultuantes redigantur, quam ut ullo systemate explicentur. At mea quidem sententia semper fuit, nihil in rerum fieri natura, quod non certis statutisque causis, summaque ratione fiat; adeoque omnia esse in universo connexa & copulata; multaque idcirco haberi minime intelligibilia, quæque minus possint demonstrari, aut quod ea majores nostri velut desperatæ habuere indaginis, aut quod nos ea, qua par est, diligentia & labore nunquam peruestigaverimus. Qui vero putant, morbos esse humanæ naturæ affectus, etiam ubi minus tumultuant, eique propterea noxios, næ ii magnum operæ pretium facturi sunt, si aut hujusmodi res peritioribus derelinquant, aut in rem paullo attentius inquirent. Quod si qui molestius rogent, ecquid ad rem metaphysicam hæc spectent; respondemus, eadem ratione hæc sibi metaphysicam usurpare posse, qua ad se revocat tractationem de mente & natura hominis: ejus nempe naturæ hæc consecretaria sunt, ut demonstravimus. Naturam vero humanam quum dico, eam intelligo, quæ ex mentis & corporis unione nunc est, non quæ aut unquam extitit, aut quæ olim erit. Hanc philosophum contemplari debere censeo, si humano generi esse velit utilis: nam qui hominem non in Adæ facie spectant
natum

natum, sed velut in republica Platonis positum, ii ingenium quidem in philosophando præferre possunt acutum expromptumque, utiles nullo modo esse possunt. Philosophum ergo, qui æternitati scribere velit, naturam exprimere oportere arbitror, non eam abstrahere. Quo propius naturæ accesserit, eo sua dogmata diuturniora habeat: quo ab ea abscesserit remotius, eo sciat, sua esse brevi peritura, quia vera minus: veri enim mensura in natura est; non in phantasia: itaque is vero accessisse proximus existimari debet, qui naturam rerum verius expresserit. Cetera ingeniorum sunt lusus indigni, in quibus viri graves tempus terant. Nec sane video, quum philosophia experimentalis tantopere probetur, ac jure quidem & merito probetur, cur ea a nobis exordiri non debeat: nam & est experimentalis ethica, & politica, & œconomica, ac omnes morum & vitæ artes.

Prop. LIX. Voluptatum & dolorum omnium causæ physicae sunt irritationes in corpore excitatæ, quibus corporis harmonia aut conservatur, aut turbatur, aut turbata restituitur (a).

D. Causas hoc in loco physicas dicimus eas, quibus positis semper existit effectus, ablatis evanescit, parum nunc curiosi utrum influxione id fiat, necne: at hujusmodi sunt irritationes corporis, nempe iis positis, irritatio animalis idest sensus doloris aut voluptatis repente existit; sublatis, cedit evanescitque; & ita quidem ut nullus sit dolor cujuscumque generis, nulla voluptas, idest nulla irritatio animalis, quæ non eas corporis irritationes & motiones consequatur; causæ ergo physicae hujus sensus non aliæ sunt, quam irritationes & commotiones illæ.

Scholion 1. Ejus argumentationis assumptionem liceat hic paullo copiosius expedire. Ac primum quod ad hanc rem spectat, quatuor omnino statuo hominis status. 1. Voluptatis æquabilis, seu lætitiæ minime gestientis, sed pacatæ tranquillitatis. 2. Voluptatis gestien-

(a) Ea Platonis est doctrina in Philebo communi philosophorum reliquorum consensione probata.

fientis quum animi, tum corporis, ut vocari solent.
3. Equabilis doloris, seu ægritudinis per modum habitus perdurantis, minime tamen dilacerantis. 4. Doloris impetuosi, & dilacerantis. Scio disputatum acerrime esse ea super re a veteribus Græciæ philosophis (a); sed eorum argumentationes nihil moror.

2. Jam experimur continenter, eorum statuum nullum esse, cujus physica & immediata causa non sit irritabilitas mechanica telæ nervosæ & muscularis, qua constat energia vitæ sensitivæ. Hæc seu perturbata, seu restituta, seu leniter & instar amnis placide fluens eos, de quibus dictum est, efficit animi status. Atque ut a priori statu exordiar, observatum est Santorio (b), tunc nos hilariores esse & magis ex animo, quum corporis perspiratio nec nimia est, nec deficit; tristiores vero, ubi minor, quam par sit, aut etiam minima. Quum bilis magnum sit omnium ferme humani corporis functionum instrumentum, nihil sæpius contingit, quam ut ea aut vitiata, aut canalium obstructione alio disfluente, magna animi ægritudo procreetur, ac varii graveque corporis morbi: quæ si & copia, & vi, & circulatione munus suum plene peragit, lenes animo sumus, pacati, hilares: corpore perpulchre nutriti, vegeto vivoque colore. Cujus status animi corporisque manifesta causa est, posterioris quidem justa energię vitalis harmonia: prioris vero excessu, vel defectu perturbata. Idem ceteris evacuationibus confirmatur: enimvero perpetuo experior, perspiratione, aliisque evacuationibus paullo retardatis, obtundi mentem, corpus fieri gravius, atque molestam studiis melancholiam dominari: magna perspiratione, aut purgatione quacunque reparari statim hæc omnia. Sunt quidem status lætitiæ, aut tristitiæ ex perceptionibus rerum pulchrarum, aut tristium provenientes, sed non proxime. Cogitatio rerum bonarum & pulchrarum primum cerebri fibras convellit. Quumque cerebrum veluti pro-

(a) Plato, Aristoteles, Plutarchus sæpe eam questionem meminerunt. Vide & Ciceronem lib. x. de finibus.

(b) Santorius in statica humani corporis medica.

pago quædam sit cordis, ab ipso vero propagentur nervi, majorem deinde in nervis, arteriis, venis excitat motum; ex quo fit, ut liberius fluida fluant: inde perspiratio justa, aliique motus expediti: hinc vero lætitia, quæ semper est in ratione harum motionum, & vasorum dilatationis, ac fluidorum expediti cursus. Inde reddenda ratio cur lacrymis hilarescant melancholici: cur lætior mens post lacrymas. Rerum contra noxiarum & tristium cogitatio coarctat fluidorum vasa, motum sanguinis retardat, adeo ut sæpe gelu denset: hinc turbatio & tristitia. Hinc quoque tristes illi perpetuo, qui durioribus & adustioribus sunt compacti fibris; lentiorique fluidorum motu, rara perspiratione, impedita evacuatione.

3. Exploratum est, affectus omnes esse conjunctos cum motione quadam præternaturali fluidorum, aliarumque corporis partium. Esse autem potest ea motio. 1. aut æqualis & lenis. 2. aut æqualis in toto corpore, sed paullo intensior. 3. aut minime æqualis in toto corpore, sed quæ naturales corporis actiones præpediat. 4. aut quæ magnopere perturbat. Prima æquabilem voluptatem gignit, & lætitiã, qualis amor sub sui initium, & quum, ut inquiunt, Platonius est. Altera paullo intensiorem voluptatem. At quum quo intensior motus evadit, eo est vicinior turbationi, inde intensissimam lætitiã mœror comitatur seu statim infra naturalem eo motu compresso, seu paullatim. Tertia levem tristitiã progignit, & inquietudinem, veluti paullo ferventior amor. Quarta intensum animi dolorem. Atque ea generalis est ratio expediendi, cur omnes affectus, qui ex boni opinionis nascuntur, lætitiã, qui ex mali perceptione, tristitiã secum adnexam habeant: & cur quidam sint, qui aut mistam cum lætitiã tristitiã, aut falsa gaudia creant.

4. Eodem modo atque ab iisdem causis excitantur voluptates & dolores corporis gestientes. Ex, gr. defectu cibi vel potionis, sublato objecto, in quo ventriculi actio exseratur, necesse est, ut ventriculi atque œsophagi fibræ vehementer irritentur, ac harmonia vitæ perturbetur: inde dolor famis, aut sitis. Cibo aut

potione quum sedatur irritatio, atque harmonia restituitur, voluptas oritur, quæ semper est in ratione cedentium graduum doloris sitis aut famis. Idem contingit in usu aliorum sensuum, ut facile quisvis per se intelligere potest.

5. Quum ergo hæc clare & continenter experiantur homines, ratione abutuntur, qui alias dolorum & voluptatum causas physicas in medium proferunt. Causas autem dico physicas, quæ scilicet sunt in animæ instrumento; quod quid menti ipsi, dum dolore aut voluptate afficitur, contingat, id me ignorare ingenue fateor. Nec raro subit animum, esse dolores omnes, & voluptates, quibus hic subiecti sumus, animæ cujusdam mediæ & corporeæ: nam phænomena dolorum & voluptatum sæpe mihi locum non habere posse videntur in sola substantia incorporea. 1. Transitus a statu doloris ad statum voluptatis intelligi nequit sine pressione & dilatatione quadam subiecti, cui hæc accidunt: in animo vero incorporeo nec ulla hujusmodi pressio intelligi potest, & sola operationum intellectus, aut voluntatis vicissitudo hunc sensum efficere nequit, ut perpetua experientia comprobatur. 2. Sunt in voluptate & dolore quidam gradus: intelligi autem nequit, qui substantia incorporea intendi & remitti possit. Sed quum sciam, non idcirco aliquod esse non posse, quod non intelligam, agnoscamque eam opinionem non satis a divina Religione probari, præstat rationi diffidere, quam de obsequio in divinos vates quicquam demere.

Coroll. 1. Voluptates & dolores necessario eam consequuntur naturam humanam, qua præditi sumus, ut illa scilicet nequeat esse, quæ non sit iis subiecta. Nimirum nascuntur ex iis physicis causis, quæ, ea existente natura humana, quæ est, nequeunt non in illa locum habere. Præterea sunt hæc affectiones naturæ animalis, idcirco animantibus omnibus communes. Quum autem tota insit in homine natura animalis, & necessario eam naturam affectiones doloris & voluptatis consequantur; necessario quoque sequuntur naturam humanam, seu, si scholæ formulis loqui licet, sunt natu-

naturæ humanæ propria in primo. Ex quo sequitur, ut quum Adam integram habuerit naturam humanam, fuerit natura sua voluptatis & doloris capax, etiamsi in statu innocentia, ut in beatitudine quadam naturali, sine ullo dolore victurus fuisset; quod nempe partim ratione divinitus hausta, partim imperio animi majore in res corporeas (a); partim quoque peculiari Dei ipsius cura & subsidio, causas omnes physicas doloris & miseriæ cavisset. Et quomodo Adam gratia, non natura fuisset immortalis, quod theologi magna consensione docent, ita gratia, non natura, dolores omnes evasisset. Scilicet ut in Adamo connexa erant immortalitas & beatitudo illa naturalis: ita mortalitas & miseria. Jam id Moses aperte indicat, qui & cibo usos primos homines etiam innocentes docet, cujus usus intelligi nequit, sine titillatione aliqua famis; & Evam salivam secisse ad aspectu pomi pulchri visu, & suavis ad vescendum. Natura ergo fuere primi homines voluptatis & doloris capaces, quia natura animantes; a dolore immunes rationis, majoris libertatis, & gratiæ dono: nec doloris nisi imperium ex peccato profuit, inducta mortalitate, quæ B. Augustini doctrina est.

Qua ex re etiam intelligitur, quid respondendum sit iis, qui rogant, cum ex peccato Adæ dolores in vitam humanam inundaverint, ecquid peccavere bruta, quæ doloribus & ipsa afficiantur? quam quæstionem pluribus in locis agitavit Augustinus. Nempe ejus naturæ creatori suo facere placuit, quæ ut voluptatis, ita doloris essent capacia, atque altera alter compensaretur. Non ergo probari possunt, qui idcirco aut

S 2

ne-

(a) Quid si ante peccatum tellus ipsa fecundior & hominum integrorum felicitati faciendæ accommodatior fuisse dicatur? Nam divine Scripturæ aperte dicunt, tellurem a Deo post primorum mortalium peccatum maledictam spinas & tribulos germinasse. Quod si Woodwardi opinio vera est, diluvii tempore totam dissolutam ac renatam inde corruptis hominibus puniendis accommodatam, intelligitur facilius, qui tot inde in nos mala imperitiam habere potuerint, quibus homines integri caruissent. Vide ut ea de re is differat in Geographia physica.

negant bruta dolorem & voluptatem sentire, aut opinantur; devolutas in brutorum corpora fontes mentes: quorum illud cum ratione, hoc cum theologia pugnat. Sed *sub Deo justo*, inquit, *nemo miser, nisi mereatur*. Nempe id obrinet in iis creaturis, quæ & Dei, & rationis atque juris, & legum divinarum intelligentes factæ sunt: nec ulla suadet in naturis brutis locum habere, quæ ut pro voluptatibus nullas agunt gratias, ita pro doloribus conqueri nequeunt. Quid si natura animalis incapax doloris, ne voluptatis quidem capax sit? Nam quum utrumque ab irritatione mechanica sit, non potest ille auferri, quin hæc auferatur. Sed ea de re alibi; est enim paullo implicatior, quam ut paucis explicetur.

Coroll. 2. Voluptatis & doloris intensitas est in ratione intensitatis perturbatæ aut restitutæ harmoniæ irritationis. Nam intensitas effectus est in ratione intensitatis actionis causæ physicæ. Est autem perturbata, aut restituta harmonia irritationis doloris & voluptatis causa physica (prop. 59.); ergo &c.

Prop. LX. Affectus omnes nascuntur ex perceptione boni, quæ agit voluptate; & mali, quæ impellit dolore (ex intima conscientia); suntque naturæ impetus intensiores, quibus ea persequitur bona externa, aut mala externa aversatur.

Scholion. Propter arctissimam mentis & cerebri unionem fit, ut reciprocentur utriusque substantiæ actiones. Nam & cerebri oscillationes varias ideas ac voluntates in animo procreant: & vicissim ideæ ac appetitus animi magnas diversasque in cerebro, atque hinc in corde & toto corpore commotiones. Rei jucundæ oblata species efficit, ut latius liberiusque fluida fluant: inde læticia. Terribilis rei conspectus arctat sistitque fluidorum motum: hinc ægritudo. Irritatio, quam oblata bona progignunt, appetitus excitat ei irritationi proportionales. Ea vero, quam mala concitant, aversionem item mechanicæ irritationi æqualem.

Coroll. I. Si igitur ea irritatio nullas habeat reales causas, sed solum phantasticas; affectus sunt falsi. Hinc delirium, amentia, furor: atque hæc magnitudini irrita-

ritationis cerebri proportionalia. Ex eadem causa est fanaticismus, enthusiasmus, &c.

II. Sed si habeat quidem extra nos causas, minoresque tamen, ut reliquam vim ab internis mutuetur vectibus, falsas item concitat perturbationes, phantasticosque nos efficit.

III. Postremo si ea irritatio minor est causis progredientibus, ob cerebri nempe quamdam crassitiem & tarditatem, falsi quoque sunt affectus, defectu videlicet, efficiuntque stupidos.

Prop. LXI. Omnes affectus sunt argumentum manifestum. 1. naturæ mutabilis. 2. nec infinite perfectæ. Nam sunt commotiones naturæ, quæ iis afficitur (def. 15.), & quidem irritationes, quæ suas habent intensitates, quæque cum voluptate, aut dolore sunt conjunctæ; quæ omnia, nisi in natura mutabili, intelligi nequeunt.

Deinde affectus sunt naturæ impetus intensiores, quibus persequitur bonum externum, velut naturæ nostræ complementum, aut externum malum, velut a quo destrui possumus, aversatur (prop. sup.), quod pugnat cum natura perfectissima, quæ nec bonorum externorum indiget, ut plena sit absoluta sibi sufficiens: nec malis ullo modo affici potest.

Prop. LXII. Affectus necessario consequuntur naturas rationales atque animales non infinite perfectas.

D. Naturæ rationales atque animales non infinite perfectæ necessario ferri debent in bonum ipsum generatim, quod in se non habent; adeoque & necessario aversari malum quodcumque, quod timere possunt: nequeunt ergo non affici atque irritari ex cuiusque externi boni vel mali perceptione; qui sunt affectus, id est naturæ impetus irritationesque intensiores, quibus bona externa prosequitur, aversatur mala.

Prop. LXIII. Affectus naturam humanam necessario consequuntur.

D. Primum affectus necessario comitantur naturas rationales atque animales finitas (prop. 62.); quum sit talis natura humana, necessario eam consequuntur. Præterea affectus omnes sunt impetus atque irritatio-

nes intensiores, quibus rationalis & animalis natura persequitur bonum, averfatur malum (prop. 60.); qui impetus necessario sequuntur intensitatem voluptatis, aut doloris, quibus natura humana determinatur: quum autem voluptas & dolor necessario sequantur naturam humanam (coroll. 1. prop. 59.), sequuntur & affectus.

Schol. Est hoc in loco nobis non cum philosophis modo quibusdam, sed & cum theologis etiam plerisque acerrima concertatio. Nam Stoici *morbos* vocant affectus, eosque *præternaturales motiones* definiabant (a), aut *aversas a recta ratione contra naturam animi commotiones* (b). Jam affectus in sapientem nunquam cadere pertinaciter docuere Stoici, alias negarunt esse sapientem: agunt nempe sapientes voluntate, idest constante ratione, non affectu, perturbato scilicet & incitari appetitu (c). Porro sunt theologo inter Christianos quidam, qui non dubitant affectus omnes inter peccata censere, quod scilicet originem ceperint ab Adæ peccato. Ita Lutherani ferme omnes & Calviniani (d). Non desunt qui eandem B. Augustino sententiam tribuunt, in quo profecto aberrant; quippe qui passim scribit, imperium tantum affectuum inde coepisse (e). At B. Thomas (f), cujus ego hominis subtiliorem hanc philosophiam in plurimis admirari soleo, rem ita composuit, ut tribueret naturæ integræ affectus ex opinione boni manantes, quos perpetuo voluptas comitatur, negaret vero eos, qui ex mali opinione progigni solent, quod ea natura ut a dolore fuit immunis, ita ab affectibus tristitiam & dolorem comitantibus. Mea non refert exquirere qui affectus fuissent in hominibus integris: nam differere non admodum soleo de rebus, quas nostra scire non refert, nec pos-

sibi-

(a) Zeno apud Laer. lib. VII. sect. 110.

(b) Cic. lib. IV. Tuscul. cap. 6. & lib. III. de finibus.

(c) Cic. ibid. Laer. lib. VI.

(d) Vide Campegius Vicinga observat. sacror. lib. 3. cap. 11. Buddeum theol. moral. part. 1. cap. 1. sect. 6. §. 2. Et revera Lutherus & Calvinus non aliter loquuti passim esse videntur.

(e) Vide lib. 14. de civit. cap. 10.

(f) Prim. p. 95. art. 2.

sibilia inutiliter persequi. Id affirmo, affectus consequi necessario naturam rationalem & animalem: atqui non dubito, Adamum, ut erat immortalis, ita affectuum libidini minime ante peccatum fuisse obnoxium: sed id pronuncio audacter, tali fuisse creatum natura, quæ ut dolore & voluptate, ita affectibus affici posset: alias nullam in eo naturam humanam intelligere possum. Et quemadmodum in JESU CHRISTO servatore nostro integerrima fuit natura, sed voluptatis & doloris, eorumque, qui voluptatem & dolorem comitari solent, affectuum capax, quod aperte in Evangeliiis positum est; ita esse potuit in Adamo licet innocente. Nam ego imperium in affectus illi relinquo: naturam affectuum impatientem nego. Stoicorum vero hoc dogma non possum non deridere: tantumdem enim est homini idest animanti rationali affectus demere, atque circulo rotunditatem; aut si mavis, triangulo æqualitatem quum tribus angulis, cujus est illa *necessaria proprietas*. Sunt præterea affectus instar *vectium* quarumdam, quibus mirifica in homine excitatur aliturque magnarum rerum effectrix vis, nec sine magnis affectibus quidquam egregium & præclarum legas unquam ab hominibus factum. Ratio in nobis recta nullo impetuosiori affectu concitante constantius operatur, & æquabilis, sed eximium quidquam & distinctum ipsa per se sola efficit nunquam. Eadem, ubi natura vehementissime affecta est, velut erigitur, ac, licet paullo turbulentius, efficit tamen quæ mira videri possent naturæ humanæ vires omnes ignorantibus. Itaque Plato sæpe scribit, magnorum virorum fuisse neminem sine enthusiasmo quodam, idest vehementiori affectu. Quibus accedit, quod ne virtus quidem ulla in homine locum sit habitura, qui impatiens sit affectuum. Deme enim affectus, & voluptatem atque ægritudinem auferas necesse est: ita nullum erit reliquum virtutis subjectum. *Ὅπως τε ἐκ ἐστὶ καθεὺν ἀρετὴν καὶ κακίαν* (inquit Aristoteles (a)) *ἀνευ λυπῆς καὶ ἡδονῆς*, in summa nec virtus, nec vitium locum in nobis

S 4

(a) Lib. 1. M. moral. cap. 6.

bis habere potest citra ægritudinem & voluptatem.

Prop. LXIV. Affectus, nisi quum ad extrema ver-
gant, salique evadunt, sunt homini necessarij seu so-
litarium illum spectes, seu in societate constitutum.

D. Nempe conservari homo nequit nisi bonorum
fruitione, declinatione malorum: at bonis nemo per-
fruitur, iisque frui studet, nisi incitatus appetitu vo-
luptatis: nec quisquam averfatur mala, nisi affectu do-
loris disterreatur: necessarii ergo homini conservando
sunt affectus.

Scholion. Ut hujus propositionis veritas intelligatur
plenius, operæ pretium erit præcipuorum humanæ na-
turæ affectuum paucis historiolum contexere, eorum-
que physicas expedire causas, tum fines & effecta de-
monstrare. Quumque nemo sit, qui ea de re præclarior
Renato Cartesio disputaverit, in tractatione *de passio-
nibus anime*, pauca inde depromam in rem nostram,
nec tamen sine auctario, aut judicio.

1. Sex Cartesius statuit primarios affectus, admira-
tionem, amorem, odium, cupiditatem, lætitiã, &
mœrorem: ceteros esse putavit horum modificationes.
Sed & motu spirituum & glandulæ pinealis eos produ-
ci omnes, augeri, conservari existimavit. Nostra hoc in
loco non refert systema illud accurate expendere, qui
non id nunc ex instituto agimus (a). Præcipuorum af-
fe-

(a) Mentem is in glandula pineali sitam censuit: inde ope spi-
rituum animalium solo voluntatis nutu corpus moderari arbitratus
est. Hanc glandulam in medio cerebelli ita suspensam esse statuit,
ut minimo spirituum animalium motu huc illuc impellatur. Ad-
didit, hanc glandulam tot variis modis in ea cerebri parte suspen-
di, quot variis modis spiritus animales in eandem impingunt:
præterea tot varia vestigia in eadem imprimi, quot variis objectis
externis spiritus animales in eandem impelluntur. Hec, que læ-
te ille in prima parte ejus tractationis exsequitur, principia sunt,
quibus ortum, & compositionem affectuum explicat. Nimirum in
his genio suo indulfit Cartesius. Ac profecto mirari satis non pos-
sumus, summum philosophum, qui firmissime statuerat, nihil as-
firmare, nisi quod clare & distincte perciperet, nihilque nisi ex
evidentiis & claris concludere, & qui idcirco toties in scholasti-
cos invehens erat, occultarum qualitarum prædicatores egregios, hy-
pothesin proferre omni occultæ qualitate occultiozem: quod est virt
actis, ac Cartesianarum partium judicium. Quod bis meminimus
velim,

fectuum causas physicas ita ex illo mutuabimur, ut
non obliviscemur dolabra sæpe totum opus indigere:
eorum præterea necessitatem atque utilitatem perpen-
demus, ut sint exemplorum loco.

2. Affectuum ordine primus, sed intensitate, & vi
infimus, est admiratio. *Est ea, inquit, subitanea ani-
mæ occupatio, qua fertur in considerationem attentam ob-
jectorum, quæ ipsi videntur rara & extraordinaria.* Ne-
que in ea animi affectione mutationem ullam sensibi-
lem in corde aut sanguine, quod in ceteris contingit
affectibus, provenire putat: ex nova tantum & inso-
lente cerebri concussionem nascitur. Sunt qui alia ex
causa nasci admirationem putant. Admiratio, inquit,
est quum mens uni imagini contemplandæ defixa hæ-
ret. Id evenit, quum ea imago connexa cum aliis
non est, idest quum insolita & rara est: nam ea fit,
ut reliquarum idearum vestigia seu irritationes cerebri
omni ferme vi sua destituantur. Itaque in magna ad-
miratione & sensationes cessare videntur, & reliquæ
animi functiones. Is affectus, dum excedit, *stupor est*,
qui, ut in ceteris, vitium (a) est, & magnum imbe-
cillitatis cerebri argumentum, si sæpe & vehementer
recurrat. Dubitari non potest, quin admiratio ex fi-
brarum cerebri contractione quadam nascatur. Ea con-
tractione fit, ut curiosius in rem, quam admiramur,
intendamus animum, ac inquiremus diligentius, nec in-
quirendi faciamus finem, nisi re cognita. Quod scilicet
ea est, non admirationis tantum, sed omnium af-
fectuum natura, ut nos de naturali statu paulatim di-
moveant, ac propterea naturæ hominis eam faciant
commotionem, qua, nisi pacata, inquieti simus neces-
se est. Eam ob rem cavendum est iis, qui res huma-
nas gerunt, publicis aut factis aut legibus hominum
curiositatem erga ea excitare, quæ præstat esse occul-
ta.

*velim, est, quum totum cerebrum, tum superiorem præsertim par-
tem organon esse idearum, easque oscillatione fibrarum potius, quam
spirituum animalium motu in animo progigni. Ab hac oscillatio-
ne affectus pendunt: hæc enim & ad cor propagatur, & ad dia-
phragma, & ad reliquum corpus.*

(a) De pass. anima part. 2, art. 70. 71. 72. 73.

ta. Omnia potius adhibenda esse remedia cenſeo, quam ea, quæ vim quamcumque ingeniis inferendo, cerebri humani fibras contrahunt, & curioſitatem vehementiſſimam concitant; quum ut in rebus pulchris ac utilibus, ita in pravis nunquam, ut dixi, conquieſcat, niſi re, qua impellitur, penitus explorata.

3. Utilitatem ejus affectus perſentificimus magnam, ut & *discamus, retineamus in memoria noſtra ea, quæ antea ignoravimus (a)*. Nam ex gravi illa cerebri irritatione altiora memoriæ veſtigia proveniunt. Quæ utilitas eſt in affectibus omnibus: nam quum affectus omnes ſint vehementiores commotiones, gravius, quam ex ullis aliis cauſis, inde afficimur, memoriaque expeditius acquiritur, & eſt diuturnior (prop. 55.). Sed eſt altera hujus affectus utilitas: nempe inde pulcherrimarum & utilium rerum inquiſitio exorditur: ut accurate proſus Plato & Ariſtoeles ſcripſerint, *totius philoſophiæ principium fuiſſe admirationem*. Itaque eſſet hic affectus in pueris & adoleſcentibus non, ut quidam faciunt, ſuffocandus, ſed blande & prudenter alendus, ac ad præclara ſenſim investiganda ſelectendus. Dicitur vix poteſt quantam hæc naturæ humanæ veſtis vim habeat, ac quantopere hominibus eſſe poſſit utilis, ſi iis applicetur, unde quidpiam præclari & utilis in genus humanum derivari poteſt. Accedit, quæ in alios ex admirantis ſitu & adſpectu redundat, ut ſcilicet ii una excitentur ad eandem rem attentius contemplandam. Nam longe præſtantiffima eſt hæc affectuum omnium utilitas; ut ſcilicet externis eorum ſignis & characteribus una agitemur, nobiſque, aut aliis caveamus, ut nihil ſit tam facile homini, qui adſpectu aliquo vehementiſſimo agitur, quam eos omnes, qui adſtant, nec ſatis firmam rationem habent ad cavendum, veluti magica quadam virtute corripere, & excantare. Quæ ex re intelligi poteſt, quæ fiat, ut entuſiaſmus, quod Ariſtoeles adnotavit, velut flamma quædam plurimos corripere poſſit: eſt enim entuſiaſmus plurimum affectuum vehementiſſimorum velut complicatio, qui dum

oris

(a) *Ibidem art. 75.*

oris entuſiaſtæ intuitu ad ſpectatorum cerebrum pervenere, ſingulos quemque pro ſui modo facile afficiunt. Nam & eodem modo qui frequentius oſcitant, alios ad oſcitantum incitant: & epileptici sæpe epilepticos faciunt ſpectatores. Ita irati vultus ad iram invitāt: ridentiſ ad riſum: trementiſ ad timorem. Scilicet in iſtis instrumentiſ muſicis, pulſata chorda, uniſonæ reſonant. Jam admiratio neceſſarium conſectarium eſt & *mentis & finitæ mentis*: nihil enim admirari aut Deus poteſt, aut truncus.

4. Admirationem ſequuntur *æſtimatio*, aut *contemptus*: ex quibus porro magnanimitas, aut humilitas, & *abjectio*: *veneratio*, aut *deſpectus*; qui affectus omnino ſunt neceſſarii, ut nempe nos ex ratione circumpoſitorum objectorum componamus in ſtatibus naturæ noſtræ neceſſariis, & externis rebus adaptatis. Scilicet non eodem modo agere debemus erga exilia & nullius pretii objecta, quo erga præſtantia & nobilia. Ad eos ſitus, atque agendi habitus illi nos facilius expeditiſque componunt affectus. Id vero quantopere vitæ humanæ præclare & ſapienter gerendæ conducat, hinc intelligere poſſumus, quod, ut Stoici perſpectiſſime docuere, tota noſtri tranquillitas, &, quæ hic haberi poteſt, beatitudo, hinc tantum fieri poſſit, ut *congruenter naturæ vivamus*. Vivere autem congruenter naturæ non poſſumus, niſi eas, quas cum rebus, a quibus aut agimur, aut circumdamur, relationes & animadvertamus & ſectemur. Ad eas vero relationes ſentiendas ſatis a natura facultatibus inſtructi naſcimur; ſed affectibus, ideſt ipſo naturæ noſtræ ſenſu, iis aptamur; ut proinde nihil in hiſ debeat philoſophus cavere, niſi perturbationes, ideſt, ut dictum eſt, exceſſus, & falſitates, quibus ſit, ut a naturæ ordine deſciſcamus. Atque hac in re valde ego mirari ſoleo, Stoicos, &, qui eos perpetuo ſe affectari aſſimulat, M. Tullium Ciceronem, qui quum illud intellexerint, *oportere ſecundum naturam vivere*, nihilque eo eſſe in vita præclarius & jucundius, in affectibus non compoſcendis modo, ſed extirpandis giganteum conatum converterint, atque naturam humanam eum in locum adigere ſtuduerunt.

duerunt, in quo nullo modo nec præclare, nec jucunde vivere possit, sed nec illud quidem possit, quod est secundum naturam. Contingit id enim quum ita vivitur, ut cum rebus naturæ ceteris harmonice & simus & vivamus: nec vero hoc fieri ullo pacto potest, nisi eam habeamus naturam, qua iis adaptemur; quod fieri porro nequit, nisi varie pro rerum varietate ac aspectibus componi & modificari possimus; neque tandem hoc, nisi simus affectuum patientes. Ita ea Stoïca doctrina non cum natura modo tota, sed secum quoque mirifice pugnat.

5. Amor a Cartesio definitur commotio animæ, quæ illa impellitur ad se voluntate jungendum objectis, quæ ipsi convenientia videntur: odium commotio, quæ animam ad id incitat, ut velit separari se ab objectis, quæ illi videntur noxia (a). Amore cor leviter crispatur oscillatque velocius, unde fluidorum vasa similiter agitantur, ac sanguis acceleratur ac rarefit paulatim. Hinc perspiratio major, & hilaritas, nisi quum modum excedit, pervertiturque ægritudine & suspicione; difficultate adipiscendi objectum, aliisque causis. Odio arctantur fluidorum vasa, motus sanguinis fit tardior, impeditur perspiratio; inde tristitia. In amore floridus vultus & subridens: macies & squallor in odio. Amoris necessitas atque utilitas est manifesta seu privatam hominis vitam, seu publicam spectes. Noxius esse potest, quum modum excesserit, falsusque evaserit, quod illi cum ceteris affectibus commune est. Et quidem non morali tantum vitæ, sed animali etiam est utilis, quum eo affectu harmonia vitæ humanæ & contineatur, & exerceatur expeditius. Sed & necessarium est odium, ut a noxiis caveamus; nec est noxium, nisi cum perturbata ratione ea odio prosequimur, quæ bona sunt & utilia (b).

6. Me-

(a) Ibid. art. 79. Eam definitionem secundum effectus esse, non secundum essentiam putavit B.S. Is definit, amor est lætitia concomitante idea causæ externæ, idest boni: odium tristitia concomitante idea causæ externæ, idest mali.

(b) Inter omnes animi affectus nullus est aptior ad præclara facinora gerenda, ac virtutes heroicas gignendas & alendas, præterquam

6. Metum Stoïci definiabant, opinionem impendentis

quam unus amor. Is & verecundos nos efficit, & honestatis studiosos, nobisque perniciosissimas alas addit ad virtutes ferme omnes, id quod quum est ex natura ipsa amoris perspicuum, tum perpetua docet historia. Quare Plato scribit in convivio, si civitas coire, aut exercitus legi posset omnis ex amatis & amantibus, supra quam dici potest fore illam quidem beatam, omniaque generose & sancte administraturam: hunc vero fortissime & magnanime gesturum omnia. Nam & se mutuo verentes singuli ab omni injustitia & turpitudine exhorrent omnes, & se mutuo amore complectentes, communi omnium emulatione ad nobilissimas incitantur virtutes. Dicit hæc posset civitas heroica, atque heroicis exercitiis. Ac sunt hæc quidem longe difficillima inter Adæ filios, & ut nunc sunt mores, a natura simplicitate immane quantum diffici, admodum rara: sed nec vacant exemplo, & in ipsa amoris natura rationem habent. Nam egregia sunt & illustra amantium facta in historiis relata, ut de hac doctrina ab eo tantum dubitari possit, qui res humanas nunquam attingit; & prima Christianorum civitas ita mente & moribus composita fuit, ut viderentur unum habere cor: ex quo factum est, ut nulla a Patrum memoria fuerit ætas tam ferax earum virtutum, quæ hominum magis intersunt seu ad adversa fortiter tolleranda, seu ad vitiorum conquistatas illecebras fortissime repellendas, seu ad ea inter sese exercenda officia, ex quibus utilitas, commoditas, postremo felicitas humani generis proficisci potest. Sed & est ejus rei causa physica in ipsa, ut dixi, amoris & hominis natura. Amor enim paulatim & leniter sanguinem rarefacit, ac fluidorum vasa dilatat: novam quoque vim fibris, idest humani corporis vestibus, tribuit, aut expeditiores illas efficit. Ita fit, ut mens humana augustius se domicilium & nobilium incolere sentiat, quum amat. Sibi suarum virium magis conscia evadit; itaque in magna & nobilissima nititur, turpia velut humilia & se suaque natura indigna despectat. Ac animadverti sæpe ego, nationes, quæ sub ipsis ferme mundi polis vitam degunt, geluque perpetuo obdurantur, amicitia, & misericordia, iisque affectibus, in quibus nonnihil inest amoris, gloria, ambitione, & hujusmodi aliis, aut nihil omnino, aut vix tangi, esseque feroces, truculentas, denique inhumanas, eumque ipsum, quo agitantur, in alterum sexum amorem, & caritatem quam erga parvas suos præferunt, nescio quid belluini habere, & naturalis potius esse imperitus, quam delectus & amicitia: contra qui circa tropicos habitant naturam habere molliorem, æquabilium ingenium amore & misericordia capi, ac nisi aut vetera vitia obstant, aut metus vel suspicio animent, illustrium virtutum esse capaces. Adeo naturam emollit, & ad honesta & pulchra hic unus agit affectus! Quamobrem sic habeo, nulla ex re licere clarius conicere interiorum ani-